

Honti László

Finnugrisztikai oktatás a Groningeni Állami Egyetemen

A „finnugrisztika” fogalmát szükségszerűen másként kell értelmezni külföldön, mint Magyarországon, Finnországban és Észtországban. Míg a felsorolt országok tudományos életében a „finnugor” vagy „uráli” elsősorban az anyanyelvvél rokonságban lévő nyelvek vizsgálatát, az azokat beszélő népek kultúrájának tanulmányozását jelenti, az ezen országok határain túli egyetemeken főleg a régi irodalmi nyelvi hagyományokkal rendelkező magyar-, finn- és észtoktatást jelenti, természetesen a lehetőségekhez képest többé-kevésbé részletesen megvilágítva a genetikai hátteret. A fő különbség tehát az, hogy míg a finnugor országok egyetemein külön intézetek foglalkoznak az anyanyelvnek és irodalmának oktatásával és kutatásával, külföldön elvben a teljes nyelvcsaláddal kapcsolatos oktatómunka egy intézetre hárul (eltekintve az olyan esetektől, amikor e „fő” nyelvek valamelyikének akár önálló tanszéke van, akár egy másik, pl. skandinavisztikai, szlavisztikai vagy kelet-európai intézet kereteiben folyik a munka).

A Groningeni Állami Egyetemen önálló egységként működő Finnugor Tanszék (Vakgroep Finoegristiek), amely egyedülálló Hollandiában, de az egész Benelux-térségben is (megjegyzendő hogy ún. „Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék” sehol sincs Hollandiában!), ebből a szempontból szerencsés helyzetű oktató- és kutatóhelynek mondható: mind a magyar, mind a finn nyelvet és irodalmat mind főszakként, mind mellékszakként tanulhatják a diákok. Egyedüli e tanszék abban a tekintetben is, hogy *ez az egyetlen hely Hollandiában, ahol van magyar és finn nyelv és irodalom főszak*, és ahol e két nyelvre alapozva finnugor nyelvészeti képzés is folyik.

A hollandiai finnugor (valamint a hungarológiai és a fennisztikai) tudományos képzés és kutatás megteremtője az eredetileg ógermanisztikával majd a balti-finn nyelveknek az évezredes germán kapcsolataival foglalkozó A. D. Kylstra holland ógermanista professzor volt. E kérdéskör iránti elkötelezettségét bizonyítja, hogy egyetemi doktori értekezésénck is ezt választotta témájául: „Geschichte der germanischostseefinnischen Lehnwortforschung” (Assen 1961), amely a téma iránt érdeklődők számára mindmáig hasznos kézikönyv. Éppen ezen érdeklődése folytán a Groningeni Állami Egyetemen tartott ógermanisztikai előadásiban megkülönböztetett helyet kaptak a finn és a vele legszorosabb rokonságban álló nyelvek (pl. karjalai, észti), majd érdeklődése kiterjedt a magyarra, a lappra és a többi rokon nyelvre is. Ennek köszönhetően 1966-ban hivatalosan is megbízták finnugrisztikai előadások tartásával. 1969-től kezdődően már anyanyelvű oktatók (lektorok)

látták el a finn és a magyar nyelv oktatásával kapcsolatos feladatokat, 1974-től pedig az akadémiai statutumba is felvették a finnugor stúdiumokat a két fő nyelvvél.

Az elkövetkezendő években sikeresen folytathatta tevékenységét az új Finnugor Tanszék. Kylstra professzor 1985-ös nyugdíjazását követően a Finnugor Tanszék élére 1987-ben a Groningeni Állami Egyetem e sorok íróját nevezte ki, aki ezt az állást 1988 elejétől tölti be.

Eleinte finn szakon volt több diák, amit megmagyaráz az akkori politikai helyzet, ti. a szovjet megszállás alatt élő Magyarország évtizedekre kiszorult Európából. A vasfüggöny leomlása után nagyjából kiegyenlítődött a magyar és a finn iránti érdeklődés, azóta évi 5-8 elsőévesünk van a két nyelvre együttesen, akik közt 2-3 évenként akad egy-egy, aki finnugor nyelvészetet kíván tanulni: erre a magyar vagy a finn alapozó tanulmányok (propedeuse) után van lehetőség.

A tanulmányi idő a holland egyetemeken négy év, hogy a diák egy ötödik évvel „megfejelje” tanulmányi idejét. Az ilyen „egzotikus” nyelvek esetében, mint a magyar és a finn, amelyekkel csak az egyetemen találkoznak első ízben, nem minden diáknak sikerül ezen idő alatt végezni, így gyakori, hogy csak az ötödik év végén kapnak diplomát. A főszakos képzés gerincét a nyelv elsajátítása, az irodalom és az illető nép kultúrájának alapos megismerése képezi. A mellékszakosok, akik a közgazdászhallgatók, történelemszakosok és nyelvszakosok soraiból kerülnek ki, egy tanév során olyan nyelvismeretre tesznek szert, hogy egyszerűbb szövegeket szótár segítségével megértenek.

A gyakorlati nyelvtudás megszerzésében döntő fontosságú tényező, hogy ez magyar és finn anyanyelvű oktatók segítségével történik: magyar lektor 1989 óta működik Groningenben, aki egyúttal az Amszterdami Egyetemen a magyar mellékszakosok tanításából is alaposan kivette a részét. Miután Észtország visszanyerte függetlenségét, évenként egy vagy két trimeszteren keresztül észt lektor tanított észtet mint mellékszakot.

Diákjaink egy részének van magyar, ill. finn családi háttere. Az ilyenek több-kevesebb nyelvtudással kezdik meg tanulmányaikat. Más részük igazi holland családokból érkezik, érdeklődésüket felkelthette egy-egy nyaralás vagy a választott nyelvhez kötődő kultúra. A diákok előképzettsége, színvonala meglehetősen tarka: Hollandiában nincs felvételi vizsga, és nem csak gimnáziumi vagy athaeneumi végbizonyítvánnyal lehet beiratkozni felsőfokú tanintézetekbe. A képzés meglehetősen sokrétű: a hallgatóknak alaposan el kell sajátítaniuk a választott nyelv grammatikai rendszerét, alapos gyakorlati nyelvtudásra kell szert tenniük, nagyon fontos eleme az illető nyelv szépirodalma és az azt beszélő nép kultúrtörténete. Az előadásokon kifejtett ismereteket szemináriumi foglalkozásokon rendszeresen feldolgozzák,

rögzítik és fejlesztik. Noha a szakdolgozatot hollandul írhatják, többen vállalkoznak arra, hogy magyar ill. finn nyelven írják meg diplomamunkájukat. Az ilyen szintű nyelvtudás elérése persze feltételezi a hosszabb magyar- ill. finnországi tartózkodást is. Eleddig mindig sikerült diákjaink legtöbbször 3-9 hónapos magyar- és finnországi tanulmányutakra eljuttatnunk, egyesek újabban Észtországban is bővíthették fenisztikai és finnugrisztikai ismereteiket.

Hollandiában meglehetősen nagy az „akadémiai munkanélküliség” (is), így frissen végzett diákjainknak már tanulmányaik során tájékozódniuk kell az elhelyezkedési lehetőségekről. Többen közülük már egyetemi éveik alatt eljutnak a nyelv ismeretének olyan fokára, hogy tolmácsolásokat, fordításokat vállalnak, aminek révén kellő tájékozottságra tesznek szert a munkapiaci lehetőségeket illetően. Fájó pont, hogy a finnugor szakot végzett, valóban tehetséges egy-két diákunk számára eddig még nem sikerült tudományos ösztöndíjat szereznünk, hogy disszertációt írjanak és kutatóvá nevelődjenek.

Mint minden egyetemi tanszék, természetesen a groningeri finnugor intézet is végez tudományos kutatást, mégpedig nem is akármilyen szinten. A finn részleg az ógermanisztikai intézettel közösen dolgozik a balti-finn nyelvek régebbi germán jövevényszavainak háromkötetesre tervezett etimológiai szótárán, amelynek első kötete (A. D. Kylstra - Sirkka - Liisa Hahmo - Tette Hofstra - Osmo Nikkilä: Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen. Bd. A-J. Amsterdam-Atlanta 1991. LVIII + 145 l.) nagyon pozitív kritikát kapott a szakmai folyóiratokban. A tanszék dolgozója a finn irodalmi nyelv történetének legavatottabb, elismert kutatója (dr. Osmo Nikkilä). A tanszék az irodalmi kutatások terén is sikeresnek mondható, különösen a modern magyar irodalom vizsgálatában és fordításában jeleskedik. Irodalmi kutatásaiért, különösen pedig doktori disszertációja elismeréseként *Jolanta Jastrzebska* 1992-ben Szirmai-díjban részesült. A tanszék szinte minden munkatársa foglalkozik magyar, ill. finn szépirodalmi alkotások hollandra fordításával. Az említett magyar-holland szótár egyik készítője, *Henry Kammer* 1994-ben Nadas Péter Emlékiratok Könyve c. munkájának hiteles és művészi fordításáért megkapta a holland nyelvterület legrangosabb fordítói elismerését, a Martinus Nijhoff - díjat. E tanszéken készült el a hágai Oktatási-és Tudományügyi Minisztérium hathatós anyagi támogatásával a még kéziratban lévő magyar-holland középszótár, amelynek párja az ELTE-n íródik. A tudományos eredmények sorában megemlítendő, hogy 1991-ben a tanszék 25 éves fennállása alkalmából sikeres szimpóziumot rendeztünk, amelynek anyagát röviddel utána publikáltuk: *Finnisch-ugrische Sprachen zwischen dem germanischen und dem slavischen Sprachraum* (Amsterdam - Atlanta, GA 1992. 1961.).

¹ A Finnugor Tanszék a kisebbek közé tartozik az egyetemen, így nem csoda, ha viszonylag ritkán kerül sor doktori disszertációk megvédésére tudományágunkban. A minőség azonban kárpótol minket a kis mennyiségért. Az utóbbi alig tíz évben az alábbi – túlzás nélkül jelentősnek minősíthető – magyar, finn és finnugor témájú doktori értekezések születtek Groningenben: Osmo Nikkilä: *Apokope und altes Schriftfinnisch. Zur Geschichte der Apokope des Finnischen* (Groningen 1985. 508 l.), Tetteofstra: *Ostseefinnisch und Germanisch. Frühe Lehnbeziehungen im nördlichen Ostseeraum im Lichte der Forschung seit 1961* (Groningen 1985. 478 l.), Jolanta Jastrzębska: *Personnages tragiques dans la littérature hongroise contemporaine* (Amsterdam- Atlanta 1989. 244 l.: magyar fordításban rövidesen megjelenik Budapesten), Sirkka-Liisa Hahmo: *Grundlexem oder Ableitung? Die finnischen Nomina der Typen kämmen und päähkinä und ihre Geschichte* (Helsinki 1994. 440 l.). Az itt nem említett kollégák is rendszeresen publikálnak szakfolyóiratokban és szerkesztői tevékenységet is folytatnak. Egy finnugor szakos diákunk, az 1994-ben végzett *Frans van Nes* észt-holland és holland-észt zsebszótárt szerkesztett.

1988-ban a budapesti Művelődési Minisztérium és a hágai Oktatás- és Tudományügyi Minisztérium kezdeményezésére a groningeni és az amszterdami egyetem közös vállalkozásaként létrehozták groningeni székhellyel az Egyetemközi Hungarológiai Központot, amelynek feladata a magyarsággal kapcsolatos ismeretterjesztés. E tevékenység sikeres is volt a vasfüggöny leomlását követő első eufóriában, majd alábbhagyott és végül elenyészett a volt kommunista blokk országai iránti lelkes érdeklődés. Így nem csoda, hogy nem felelhet meg a magyar hatóságok reményeinek, amelyek az egészen más körülmények, más történeti-kulturális háttérben működő hasonló (pl. a berlini) központokból táplálkoznak, de – e sorok írója szerint – az alapító holland egyetemek is okkal csalódhattak, amikor azt remélték, hogy a központ tevékenysége révén tudja fedezni a működéséhez elengedhetetlen minimális kiadásoknak legalább egy részét.

A fentiekben dióhéjban összefoglaltam a Groningenben kifejttet tevékenységünket, igyekezve ismertetni a ténylegesen folyó munkát és létező lehetőségeket, anélkül hogy színes léggömböket eregettem volna, s ennek alapján az olvasónak talán sikerül reális képet alkotnia a groningeni magyar-, finn- és finnugrisztikai oktatásról, de az ilyen irányú hollandiai tevékenységgel kapcsolatban is tényszerű ismeretekhez jut.